

manlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi: 1451-1590, Ankara 1976, s. 83-99, 338, 344-346, 349; a.mlf., "İravan/Revan Türkleri", *TK*, sy. 11 (1963), s. 35-36; M. Atkin, *Russian and Iran: 1780-1828*, Minnesota 1980, s. 12, 19-20; G. A. Bournoutian, *The Khanate of Erivan under Qajar Rule, 1795-1828*, Costa Mesa 1992, s. 1-8, 14, 25-26, 43-45, 50, 59; Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasî Münâsebetleri: 1578-1612*, İstanbul 1993, s. 246-270; V. A. Potto, *Kavkazskaya Voyna*, Stavropol 1993, III, 364-374, 407-440; J. F. Baddeley, *Rusların Kafkasya'yı İstilas ve Seyh Şamil* (trc. Sedat Özden), İstanbul 1995, s. 52-59, 81-93, 98, 175-183; Saide Hacıeva, "İrevan (Revan) Türk Hanlığı ve Osmanlı Devleti ile İlişkileri", *Türkler* (nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr.), Ankara 2002, VII, 64-71; Mustafa Aydın, *Üç Büyük Gücün Çatışma Alanı Kafkaslar*, İstanbul 2005, s. 26-30, 42, 75-77; Kemal Beydilli, "1828-1829 Osmalı-Rus Savaşında Doğu Anadolu'dan Rusya'ya Göçürülen Ermeniler", *TTK Belgeler*, XIII/17 (1988), s. 369 vd.; Hasan Babacan, "1590 Tarihinde Revan'ın Sosyal ve Ekonomik Yapısı", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 1, Isparta 1995, s. 44-51; Yavuz Aslan, "Rus İstilasından Sovyet Ermenistanı'na Erivan (Revan) Vilayeti'nin Demografik Yapısı (1827-1922)", *Yeni Türkiye*, VII/38, Ankara 2001, s. 1018-1026; Mirza Bala, "Erivan", *İA*, IV, 311-315; "Erivan", *BSE*, LXIV, Moskva 1934, s. 588-591; Suraiya Faroqhi, "Rewân", *EI²* (İng.), VIII, 487-488; P. Ananian, "Erivan", *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, Paris 1963, XV, 720; "Erivan Hanlığı", *Azerbaycan Sovet Ensiklopediyası*, Bakü 1980, IV, 79; Erich Kettenhofen, "Erevan", *Elr.*, VIII, 542-545; İnâyetullah Rızâ, "İrevân", *DMBİ*, X, 692-693.

MUSTAFA AYDIN

REVAN KÖŞKÜ

Topkapı Sarayı'nda
XVII. yüzyıla ait bir köşk.

Sofa-i Hümayun denilen dördüncü avluda ve Hırka-i Saâdet Dairesi'nin kuzeydoğusunda yer alan köşk IV. Murad tarafından Revan seferi (1635) dönüşünde yaptırılmıştır. Mimarının kimliği kesin biçimde bilinmemekte, Hasan Ağa veya Kasım Ağa olabileceği ileri sürülmektedir. Kapısının üzerindeki ta'lik Farsça kitâbede dergâh diye nitelendirilmesi dikkat çekicidir. Yapı köşk olarak inşa edilmesine rağmen sonraki dönemlerde farklı amaçlar için de kullanılmıştır. Önceleri padişah sarıklarının sarılıp muhafaza edildiği köşkte vezirâzam padişaha telhis sunardı. Ramazan ayının on ikinci gününde Has Odalılar'ın padişahın nezâretinde Hırka-i Saâdet Dairesi'nden getirdikleri kutsal emanetler de burada ziyarete açılır ve iki gece bekletildikten sonra geri götürülürdü. Patrona Halil ve ileri gelen adamlarının boğdurulduğu mekân olan Revan Köşkü I. Mahmud dö-

neminde (1730-1754) kütüphaneye çevrilmiş ve zamanla Has Oda Kütüphanesi adını almıştır.

Sekizgen planlı yapı üç eyvanlı düzendir. Duvarlar çift sıra pencere olup bunlardan alt sıradakiler dikdörtgen, üst sıradakiler sivri kemerli açıklıklara sahiptir. Yapının üzerini örten 7,70 m. çapındaki kasnaksız kubbenin eteğine dört yönde birer pencere açılmıştır. Köşkün eyvanlı plan şemasından dolayı saçakları geniş tutulmuş, revaksız kuzeydoğu ve güneydoğu cephelerinde eyvanların dış köşeleri arasındaki atkılarla bu saçaklar desteklenmiştir. Saçaklardaki halen mevcut ahşap çubuklu kaplamaların önceden nasıl düzenlendiği bilinmemektedir. Girişin sol yanında, içinde köşk ile Hırka-i Saâdet Dairesi'nin arasındaki saçağa çıkmak için yuvarlak bir merdiven bulunan küçük bir mekân vardır. Revan Köşkü'nün Hırka-i Saâdet Dairesi'nin revakı önünde inşa edilmiş olması tasarımında etkin rol oynamış ve bu durum plan şemasına da yansımıştır. Binaların ilişkisi revaklarının birbirine bağlanması sağlandığı için köşk kuzeybatı ve güneybatı revaklarının gerisinde kalmış, dolayısıyla dışa dönük etkisi azalmıştır. Simetriyi bozan hareketlerden yapıda, kullanım rahatlığının uygulanan plan şemasının geleneksel biçiminden daha fazla önemsendiği anlaşılmaktadır. Köşkün Lâle Bahçesi kotundaki bodrum katı güneydoğu cephesinde yer alan iki kapıyla iki küçük mekândan bahçeye açılmaktadır. Dar ve dışarıdan ışık almayacak biçimde düzenlenen bu mekânlardan bina ile Hırka-i Saâdet Dairesi arasındaki kısmın altına rastlayanın, aynı zamanda padişahın kahve içtiği köşkün kahve ocağı olması muh-

temeldir. Revan Köşkü, güneydoğu tarafından dört burmalı direk üzerine oturtulmuş ahşap bir çatıdan oluşan kameriyesiyle ayrı bir görünüme sahiptir.

Kesme taş malzemeye inşa edilen köşkün revakları başlıkları mukarnaslı sütunlara bindirilmiş, kapı kemerinde almaşık olarak beyaz ve yeşil, diğer kemerlerde beyaz ve kırmızı taşlar kullanılmıştır. Dış cephe zeminden alt pencerelerin üst hizasına kadar renkli bordürlerle çerçevelenmiş kırmızı, yeşil ve kısmen siyah taşlarla, saçakların altındaki kitâbeli beyaz mermer bordüre kadar yukarıya da mavi rengin hâkim olduğu çinilerle kaplıdır. Sağır cephelerde göze çarpan yaklaşık 1 m. çapındaki dairesel kırmızı taş levhaların beyaz mermer levhaların içine kakma yöntemiyle yerleştirilmiş olması Memlûk mimarisindeki renkli taş süslemeleri hatırlatmaktadır. Köşkün içi de kubbe seviyesine kadar tamamen çini kaplamadır. Eyvanların yan kenarlarındaki pencerelerin merkeze dönük taraflarında gömme çini raflar, duvarlarda sedef, bağa ve fildişi kakmalı ahşap gömme dolaplar bulunmaktadır. Alt pencereler altıgenlerle oluşturulmuş şebekeli, üst pencereler revzenlidir. Eyvansız batı duvarına bakır üzerine altın kaplama davlumbazıyla dikkat çeken bir ocak yerleştirilmiştir. Kubbe içi süslemeleri Sultan Reşad dönemine aittir. Eyvan tavanlarındaki işlemler ve ahşap üzeri Edirnekârî süslemeler devrin seçkin örneklerindedir. Tavanlardaki sonradan restore edilen altın yaldızlı ve renkli zengin rûmî kompozisyonlar zamanın tahribatına rağmen orijinal biçimleri bozulmadan günümüze ulaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İstiklal Bulut, *Revan Köşkü* (mezuniyet tezi, 1958), İÜ Ed. Fak. Sanat Tarihi bölümü; R. Ekrem Koçu, *Topkapı Sarayı*, İstanbul, ts., s. 43; Sedat Hakkı Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, İstanbul 1969, I, 287-298; Hülya Tezcan, *Köşkler*, İstanbul 1978, s. 15-17; Günek Akın, *Asya Merkezi Mekan Gelenegi*, Ankara 1990, s. 131; Nadide Seçkin, *Topkapı Sarayı'nın Biçimlenmesine Hakim Olan Tasarım Gelenekleri Üzerine Bir Araştırma* (doktora tezi, 1990), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, s. 113; O. Grabar, "The Architecture of Power: Palaces, Citadels and Fortifications", *Architecture of the Islamic World* (ed. G. Michell), Hong Kong 1991, s. 48-79; G. Goodwin, "Key Monuments of Islamic Architecture (Turkey)", a.e., s. 237-245; Hasan Fırat Diker, *Topkapı Sarayı'nda Revan ve Bağdat Köşklere* (yüksek lisans tezi, 2000), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü; a.mlf., "Revadîr Revan Köşkü'ne", *Mimarist*, IV/12, İstanbul 2004, s. 21-24; Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Osmanlıda Baş Mimarlar", *Türk Dünyası Kültür Atlası: Osmanlı Dönemi*, İstanbul 2002, IV, 287, 294-301; Abdurrahman Şeref, "Topkapı Sarayı Hümayu-

Revan Köşkü (Topkapı Sarayı)

nu", *TOEM*, II/7 (1911), s. 395-421; Tahsin Öz, "Tavanlarımız", *Güzel Sanatlar*, sy. 5, İstanbul 1944, s. 35; İsmail Baykal, "Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplıkları", a.e., sy. 6 (1949), s. 75-84; Semavi Eyice, "Mimar Kasım Hakkında", *TTK Belleten*, XLIII/172 (1979), s. 767-808; a.m.f., "Revân Köşkü", *DBİst.A*, VI, 319-320.

HASAN FIRAT DIKER

REVÂNÎ

(روانى)

(ö. 930/1523-24)

Divan şairi.

Adı İlyas Şucâ olup babasının ismi Abdullah'tır. *În'âmât Defteri*'ndeki kayıtlarda sipahi oğlu olduğu belirtilmektedir (bk. bibl.). 953 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*'nde neşredilen Revânî'ye ait vakfiyelerin birinde babasının Voynuk beyi adıyla meşhur olduğu bildirilmektedir (Vakfiye, nr. 970, 1122). Bu iki kayıt birleştirildiğinde Revânî'nin menşei daha açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Bütün tezkire yazarları Edirneli olduğuna ittifak eder. Âlî Mustafa Efendi'nin naklettiğine göre "Revânî"yi mahlas olarak seçmesinde, Tunca nehri kıyısındaki bahçeler arasında ikametinin ve bu ırmağın tatlı akışının kendisinde uyandırdığı duyguların etkisi olmuştur (*Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, s. 176). Kaynaklarda öğrenimine ve hangi tarihte İstanbul'a geldiğine dair bir kayıt bulunmamaktadır. Fakat Receb 890 ortalarında (Temmuz-Ağustos 1485) düzenlenen Şeyh Vefâ Zâviyesi'yle ilgili bir hüccette (Şer'î Siciller, Evkâf-ı Hümâyun Mahkemesi, nr. 102, s. 151^a) bulunan "... ve şarhkan bi-mülki İlyas Beg, eş-şehîr bi-Revânî" kaydına göre Revânî bu tarihten önce, yani II. Bayezid'in saltanatının ilk yıllarında İstanbul'a gelmiş olmalıdır. Sehi Bey, Revânî'nin İstanbul'a geldikten sonra saraya mensup şairlerin (*Tezkire*, s. 220-221), Latîfi de saray çevresindeki otuzu aşkın şairin (*Tezkiretü's-şuarâ*, s. 142) arasına girdiğini belirtir. Ancak Sultan II. Bayezid'in 909-917 (1503-1511) yılları arasında verdiği in'âmîlerin kaydedildiği *În'âmât Defteri*'nde Revânî'nin adına ilk defa 15 Şâban 910 (21 Ocak 1505) tarihinde rastlanmaktadır (s. 93), Revânî'nin muhtemelen 911-913 (1505-1507) yılları arasında ya bir görevle İstanbul dışında olduğunu ya da herhangi bir vesile bulup padişaha kaside sunmadığını göstermektedir. *În'âmât Defteri*'nde Revânî 914'te (1508-1509) Revânî ile ilgili üç kayıt vardır. Bunların birincisinde (s. 275) "ebnâ-i sipâhiyândan" Revânî'nin

bir kaside sunduğu ve 2000 akçe câize aldığı, diğer iki kayıtta ise (s. 315, 326) ramazan ve kurban bayramları dolayısıyla dönemin diğer şairleriyle birlikte kendisine nakışlı Bursa kumaşından hil'at verildiği belirtilir.

Şuarâ tezkirelerinde, Revânî'nin surre emini olarak Hicaz'a gittiği, Haremeyn halkı için gönderilen paranın dağıtılmasında usulsüzlük yaptığına dair şikâyetler üzerine dönüşünde görevinden azledildiği ve ulûfesinin de kesildiği nakledilir. Bu olayın zamanı hakkında kaynaklarda farklı rivayetler vardır. Âlî, Latîfi, Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi, Revânî'nin bu göreve Yavuz Sultan Selim tarafından tayin edildiğini, Sehi ise onun II. Bayezid devrinde Hicaz'a gittiğini belirtir. *În'âmât Defteri*'ndeki kayıtlar bu konuya açıklık getirdiği gibi Revânî'nin görevlendirildiği tarihi de ortaya koymaktadır. Birinci kayıtta, 915 Recebinin başında (15 Ekim 1509) Mekke'de yerleşmiş bulunan Mevlânâ Bedreddin'e Revânî vasıtasıyla yollanan hediyeler sayılmakta, 5 Receb 915 (19 Ekim 1509) tarihli ikinci kayıtta onun Haremeyn'e gönderildiği belirtilmektedir. 8 Receb 915 (22 Ekim 1509) tarihli son kayıtta ise Revânî ile birlikte Hasan adlı bir kişinin gönderildiği bildirilmekte, Mekke ve Medine halkından kendilerine hediye yollanan kimselemlerin adları verilmektedir (s. 353-355). Bu kayıtlar Sehi'nin naklinin doğru olduğunu ortaya koymaktadır. Tezkirelerde Revânî'nin bu göreviyle ilgili bazı anekdotlar nakledildiği gibi bu hadise dolayısıyla yazılan hicivlerden örnekler verilir.

Revânî, bu olaydan sonra Sultan Bayezid'in gazabına uğramaktan korktuğu için İstanbul'dan ayrılıp o sırada Trabzon'da valilik yapan Şehzade Selim'in yanına giderek ona intisap etmiştir. *În'âmât Defteri*'nde 915'ten (1509) 917 (1511) yılının sonuna kadar Revânî'ye ait bir kaydın bulunmaması, tezkirelerin onun surre eminliğinden sonra saltanat merkezinden uzak-

laştığı rivayetlerini doğrulayan bir delil olarak değerlendirilebilir. Revânî, Trabzon'da önceleri Şehzade Selim'in ikram ve ihsanlarına mazhar olmuşsa da bir süre sonra hoş karşılanmayan bazı davranışları yüzünden gözden düştü, bütün malı müsadere edilerek şehzadenin sarayından uzaklaştırıldı. Arabistan'a gitmek için şehri terkeden Revânî, şehzadenin pişman olup arkasından adam göndermesi üzerine Trabzon'a geri döndü ve eski itibarına tekrar kavuştu. Şehzade Selim tahta çıkmak üzere 1512 yılında İstanbul'a geldiğinde Revânî de onunla birlikteydi. Âşık Çelebi'nin Müeyyedzâde Abdi Çelebi'den naklettiğine göre şair yapılan cülûs törenlerini at üstünde büyük bir coşkuyla izlemiştir (*Meşâirü's-şuarâ*, s. 240^b).

Âlî Mustafa Efendi ve Latîfi'de yer alan bir rivayetten Revânî'nin Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferine katıldığı ihtimali ortaya çıkmaktaysa da diğer kaynakların bu konuda herhangi bir şey söylememesi bu ihtimalin kuvvetli olmadığını göstermektedir. Âşık Çelebi, Revânî'nin Sultan Selim'in cülûsundan sonra Matbah-ı Âmire kâtipliği ve eminliğinde bulunduğunu nakleder. Bir süre sonra da Ayasofya ve Bursa kaplıcaları mütevelliliği görevlerini üstlenmiştir. Rivayete göre bu görevi sırasında Saraçhane'de Bozdoğan Kemerî yanındaki mescidinin inşaatına başlamış ve bu inşaatın yanından geçen Sultan Selim mescidin kime ait olduğunu sorduğunda Ayasofya mütevellisi Revânî Çelebi'ye ait olduğu cevabını alınca, "Hoş Ayasofya'sın, hoş! Yıldı bir mescid doğurursun" diyerek Ayasofya mütevelliliğinin sağladığı maddî imkânlarla işaret etmiştir.

Revânî, Kanûnî Sultan Süleyman'ın saltanatının ilk yıllarında vefat etti. Bütün tezkire müellifleri onun İstanbul'da ölüp kendi yaptırdığı mescidin haziresine defnedildiğini belirtir. Âşık Çelebi, Kınalızâde Hasan Çelebi ve Âlî Mustafa Efendi vefat tarihi olarak 930 (1523-24) yılını verir. Hasan Çelebi ayrıca Bahârî'nin şu tarih mısraını kaydeder: "Cinandan yana cân attı Revânî" (930) (*Tezkire*, I, 421). İhtifalci Ziyâ Bey, 1 Mart 1924'te bölgedeki diğer bazı mezarlarla birlikte Revânî'nin mezarını da düzenlediğinde Bahârî'nin kıtasının yazılı olduğu Revânî'nin mezar taşını da bulmuştur (*İstanbul ve Boğaziçi*, II, 55-56). Abdülkadir Erdoğan'ın naklettiğine göre Revânî'nin mezar taşı yakın tarihlere kadar yerindeydi (*Fatih Sultan Mehmed Devrinde*, s. 36). Kaynaklar Revânî'nin "ays ü işrete müptelâ, daima mahmûr u sermest" bir kimse olduğunu belirtir. Ancak Hasan

Âşık Çelebi'nin *Meşâirü's-şuarâ* adlı eserinde Revânî Çelebi'nin tasviri (Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Tarih, nr. 772, vr. 530^a)